

Ana Ilie, *Antropologia spațiului domestic la comunitățile Gumelnița de la nordul Dunării*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2015, 251 p., 20 fig., 1 anexă, 5 tab., 76 pl.

Editura Cetatea de Scaun ne propune un volum foarte interesant, datorat colegei Ana Ilie de la Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” din Târgoviște. Lucrarea reprezintă o formă adaptată a tezei de doctorat, susținută recent de colega noastră în cadrul Universității Valahia din Târgoviște și cuprinde o *Prefață* scrisă de D. N. Popovici, o *Introducere* care îi aparține autoarei, șase capitole și *Concluzii*, precum și o consistentă *Bibliografie*, o listă de *Abrevieri*, anexe, tabele și planșe.

Primul capitol, *Cultura Gumelnița – aspecte istoriografice și mediu natural*, discută elemente de cronologie și evoluțiile zonale ale marelui complex Gumelnița-Kodjadermen-Karanovo VI. Într-adevăr, în aria acestui complex cultural se pot distinge mai multe aspecte zonale, insuficient studiate, care ar putea schimba modul în care ne raportăm la eneoliticul târziu la Dunărea de Jos. Sunt discutate o serie de date radiocarbon care, pe bună dreptate, așa cum observă autoarea, intră uneori în conflict cu felul rigid în care a fost definită periodizarea culturii Gumelnița. Precizăm în acest context faptul că nu ni se pare necesară înglobarea aspectului Stoicani-Aldeni în aria Gumelnița-Kodjadermen-Karanovo VI, înglobare preferată de altfel și de către alți autori. Aceasta are, după părerea noastră, suficiente elemente caracteristice pentru a se putea individualiza în raport cu manifestările eneolitice contemporane din aria Dunării de Jos. În continuare, sunt trecute în revistă principalele momente ale cercetării așezărilor de tip *tell* din sudul României pe parcursul secolului XX și începutul secolului XXI, după care urmează o scurtă descriere a mediului geografic aferent culturii Gumelnița, pentru ca în finalul capitolului autoarea să se aplece asupra câtorva necesare elemente de paleomediu.

Cel de-al doilea capitol, intitulat *Organizarea teritorială a spațiului la comunitățile gumelnițene nord-dunărene*, îi prilejuiește autoarei o scurtă analiză cu privire la principalele direcții de cercetare a spațialității în arheologie și a legăturii acestora cu formele de organizare socială. Capitolul este structurat în trei părți: tipurile de situri, configurarea planimetrică a așezărilor gumelnițene și organizarea teritorială a spațiului la comunitățile gumelnițene nord-dunărene. Ca tipuri de situri sunt identificate *tell*-urile, așezările „de suprafață”, locațiile naturale frecventate, siturile cu caracter „de depozit” și siturile cu caracter funerar. În ceea ce privește *tell*-urile, ni se pare foarte interesantă diferențierea acestora în așezări locuite permanent și în așezări cu întreruperi în secvența de locuire, pe baza unor analize interdisciplinare (această a doua caracteristică fiind demonstrată și în cazul *tell*-ului de la Podgorica, Bulgaria). În ceea ce privește așezările „de suprafață”, acestea par să se dovedească un segment oarecum neglijat de cercetarea arheologică, probabil din cauza aparentei lor lipse de spectaculozitate în raport cu *tell*-urile; totuși, autoarea găsește câteva exemple relevante din această categorie care să mobilizeze cu succes partea din capitol consacrată lor. O categorie specială o constituie ceea ce Ana Ilie consideră locații naturale frecventate, legate de explorarea mediului înconjurător sau de exploatarea resurselor, dar și urmele de locuire găsite în jurul *tell*-urilor. De asemenea, sunt trecute în revistă siturile cu caracter „de depozit”, descoperite accidental, dar nu mai puțin importante, dar și siturile cu caracter funerar, aici fiind analizate din punct de vedere spațial necropolele și mormintele izolate. Partea din capitol care se referă la configurarea planimetrică a așezărilor gumelnițene este bine documentată și ne poartă prin diversele tipuri de arhitectură descoperite în cursul cercetărilor arheologice din arealul gumelnițean. Oare diferențele dintre organizarea geometrică a spațiului și cea ne-geometrică reflectă deosebiri în structura socială? Ambele forme sunt prezente atât la nord, cât și la sud de Dunăre, până acum

negăsindu-se argumente tranșante în favoarea unui răspuns pozitiv la întrebarea precedentă. Ultimul segment al capitolului privește distribuția spațială a așezărilor gumelnițene nord-dunărene, observându-se mai multe tipuri de asocieri între așezările de tip *tell*, cele de suprafață și necropole. Într-adevăr, se pare că soluția cea mai bună pentru a studia un areal gumelnițean (și nu numai) sunt studiile de microzonă, cum s-a încercat prin diversele proiecte din ultimii ani în România (Southern Romania Archaeological Project, microzona Bucșani, proiectul Pietrele, proiectul Chronos, Taraschina, Luncavița, Hârșova și Bordușani etc.).

Capitolul al treilea, *Spațiul domestic – spațiul construit*, este structurat în trei părți, autoarea discutând aici caracteristicile constructive ale locuințelor, comportamentele ocupaționale și reprezentarea simbolică a spațiului domestic. Sunt analizate în prima parte tipurile de locuințe (cu predominarea netă a locuințelor de suprafață), forma, modularea și suprafața acestora, orientarea, unele detalii constructive (aici, autoarea beneficiind din plin de experiența acumulată pe șantierele arheologice de la Hârșova și Bordușani), materialele de construcție utilizate și amenajarea spațiului interior. În ciuda dificultăților cauzate de lipsa cercetărilor de amploare din arealul gumelnițean sau de publicarea deficitară a rezultatelor unor asemenea cercetări, autoarea reușește să sintetizeze cu succes informațiile disponibile. În partea a doua a capitolului sunt analizate „acțiunile de amenajare și organizare a spațiului”, o concluzie importantă fiind aceea că prezența spațiilor menajere este o constantă a definirii așezărilor de tip *tell*. Ultima parte a capitolului este dedicată reprezentării simbolice a spațiului domestic, aici fiind analizate reprezentările de case, sanctuare, machete, scene de cult etc.

Capitolul al cincilea, *Spațiul domestic – unitate socio-economică*, este împărțit în două secțiuni, tratând structurile de stocare a semințelor și cele ilustrând specializarea producției artisanale. Sunt analizate o serie de structuri arheologice (gropi, silozuri, hambare) sau vase mari care au fost utilizate ca forme de stocare a semințelor. De asemenea este discutată și interesanta descoperire de la Medgidia, cunoscută în literatură drept „locuința-moară”. În partea a doua sunt discutate tipuri de locuințe specializate, considerate ateliere, cum ar fi cele de prelucrare a silixului (Căscioarele – *Ostrovel*, Lișcoteanca – *Moș Filon*), a osului și cornului (Căscioarele – *Ostrovel*, Măriuța, Lișcoteanca – *Moș Filon*), a podoabelor (Hârșova, Ulmeni – *Valea lui Soare*), a pieselor de cupru (Luncavița – *Cetățuie*, Brăilița, Căscioarele – *Ostrovel*), ateliere de țesut (Căscioarele – *Ostrovel*, Radovanu – *La Muscalu*, Jilava).

Cel de-al șaselea capitol, *Spațiul domestic – spațiu cu caracter ritual*, este structurat în patru părți: rituri de consacrare, construcții cu caracter ritual, rituri de abandon și descoperiri funerare în spațiul așezării. Consacrarea spațiului unei viitoare așezări se poate face prin incendierea vegetației, nivelarea terenului aferent și/sau delimitarea spațiului. Legat de ultima practică, este interesantă semnalarea unor oaze umane în șanțul de îngrădire a așezării de la Măgurele – *Movila Filipescu* sau depunerea unui topor de cupru la baza valului de pământ din așezarea de la Reșca. Se discută, de asemenea, prezența unor morminte sub podele de locuințe sau sanctuare ca sacrificii de fundare a acestora, dar și depuneri de obiecte sub vetre. Un loc important în economia capitolului este dedicat construcțiilor cu caracter ritual, aici fiind vizate casele comunitare (Căscioarele – *Ostrovel*, Hârșova, Pietrele, Tangâru) și unele structuri care ar atesta culte familiale (Căscioarele – *Ostrovel*, Bucșani). De asemenea, sunt discutate structuri exterioare considerate cultice (Teiu și Vitănești). În cazul riturilor de abandon, este discutată

problematica incendiilor locuințelor ca act deliberat în eneoliticul târziu la Dunărea de Jos, iar ultima parte este dedicată descoperirilor funerare din spațiul așezărilor.

Concluziile sintetizează informațiile analizate în detaliu pe parcursul volumului și, apreciind critic ce s-a realizat până acum, încearcă să traseze unele direcții viitoare pentru cercetările arheologice. Ilustrația este de foarte bună calitate, o mare parte dintre imagini color, reprezentând fie preluări din literatura de specialitate, fie creații

originale ale autoarei. Volumul reprezintă o sinteză originală pentru arheologia românească, un demers deschizător de drumuri și pe care îl dorim urmat și de alți cercetători preocupați de fenomenul eneolitic la Dunărea de Jos.

Cristian Eduard Ștefan
Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București
e-mail: cristarh_1978@yahoo.com